

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

פנינו תר-גום יזכרתו

פרשת יתרו

חידושים ופנינים
בפרשת יתרו
מתרגום יצחק בן עמיאל

הרב מאיר שפירא

פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם • כיצד הוסיפו חז"ל גדרים איסורים ותקנות?
- ה אשר לו אלהים קרבים אליו • כלפי מה אמורה קרבה זו?
- ו יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב • האם טבילת עזרא היא מצווה דאורייתא?
- ז ונשבע בגיא • הגיא היה מקום החטא או מקום התשובה שעשו על החטא?
- ח כי יראתם מפני האש • האם בני ישראל יראו מהאש עצמה?
- ט ויקתבם על שני לוחות אבנים • כיצד נכתבו הדברות על הלוחות?
- י לא תרצח • באיזה אופן נאמרו חמשת הדברות של בנ"א לחבירו?
- יא כי ידבר אלהים את האדם וחי • איזה 'אדם' יכול לדבר עם ה' ולחיות?
- יב ששמע ישראל • מדוע חשב יעקב אבינו שמא יש פסול בזרעו?
- יג בשבתך בביתך • והאם יש מצוה על האב ללמוד עם חתנו השרוי בביתו?
- יד כי יסיר את בנך מאחרי • מיהו המסיר?

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש
באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת ואתחנן

**לא תספּוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם • כִּיצַד
הוֹסִיפוּ חז"ל גְּדָרִים אִיסוּרִים וְתַקְנוֹת?**

**(דברים ד, ב) לא תספּוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ
מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם:**

מה היא ההגדרה של איסור זה להוסיף על ציוויי התורה? ומדוע כל ההוספות שהוסיפו חז"ל, הן בסייגי המצוות והן במצוות דרבנן כגון חנוכה ופורים אינם נכללים בגדר זה?

**לִיתְכוּן רִשְׁאִין לְמוֹסָפָא עַל פְּתִגְמִיא דְאַנָּא מְפַקִיד יְתְכוּן וְלֹא תִבְצְרוּן
מִיְנִיָּה מִן לָא לְמַנְטוֹר יֵת פְּקוּדִיא דִּי אֱלֹהִיכוֹן דְאַנָּא מְפַקִיד יְתְכוּן:**

**[אין אתם מותרים להוסיף על הדברים שאני מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו מלא
לשמור את מצות ה' אלוֹקֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה אֶתְכֶם]**

ת"י מפרש ש'לשמור את מצות ה'" הוא המשך ל'לא תגרעו', כלומר שלא תגרעו מהמצוות באופן כזה שיביא לביטול שמירת מצות ה'.

יש שהבינו בדבריו שהוספה זו מוסבת גם על ה'לא תוסיפו', כלומר שההוספות שנאסרו הם הוספות כאלו שיכולות להביא לפגם בשמירת המצווה כצורתה וכנתינתה מסיני ולגרום לאי שמירת מצוות התורה. אך הוספות שהם סייגים לשמירת המצווה או הוספה של דבר חדש לחלוטין כגון חנוכה או פורים, אינם נכללים באיסור זה.

ראה בחזקוני כאן שכתב כעין זה ולדבריו בלא תוסיפו נאסר רק הוספת יראה זרה על יראת הקב"ה:

”דבר אחר לא תוסיפו וגו’ תשובה היא למיני ישראל שפקרו על התלמוד, ואמרו איך הוסיפו חכמי ישראל כמה דברים בתלמוד שאינם בתורה, הרי כתיב לא תוסיפו עליו ולא תגרעו ממנו, ימחו מספר חיים. הרי תשובה לדבריהם, שהרי לשון זה אינו רק בשני מקומות בתורה, ואינו אלא גבי אלהות ויראה. כלומר אין לך להוסיף ליראה על יראת הקב”ה... אבל במצוות דעלמא לא הזהיר הקב”ה שלא להוסיף כדי לעשות סייג וגדר לתורה”.

אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו • כלפי מה אמורה קרבה זו?

(דברים ד, ז) **כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו:**

מה הפירוש אשר לו 'אלוקים קרובים אליו' במה מתבטאת קרבה זו?

בפסוק מפורש שהקרבה מתבטאת בכך שה' עונה לנו בכל קראנו אליו. ת”י מוסיף שהדברים אמורים כלפי ההבדל בין אלוקי ישראל לאלוהי העכו”ם, שבדמיון נראה שכביכול הע”ז נמצאת קרובה שהלא נושאים אותה על כתפיהם ונמצאת היא בתוך ביתם של עובדיה, אך הקב”ה שכסאו בשמים נדמה כרחוק:

אֲרוֹם הַיָּדָא אֲוֹמָא רַבָּא דְאִית לֵיהּ אֱלֹהָא קְרִיב לְוַתִּיהּ בְּשׁוּם מִימְרָא דִּי אֱלֹהִין, אֲוֹרְחִיהוֹן דְּעַמְמִיא נְטֻלִין דְּחִלְתַּהוֹן עַל כְּתַפֵּיהוֹן וְדַמְיִין קְרִיבִין לְהוֹן וְהִנּוּן רְחִיקִין מְטוּל דְּלֹא שְׁמַעִין בְּאִוְדִיָּהוֹן בְּרַם מִימְרָא דִּי יִתִּיב עַל פּוֹרְסִיהּ רַם וּמְנַטֵּל וְשִׁמַּע צְלוֹתָנָא בְּכָל עֵידוֹן דְּאֵנָּן מְצַלִּין קַמֵּיהּ וְעֵבִיד בְּעוֹתָן:

[כי איפה גוי גדול שיש לו אלוקים קרוב אליו בשם מאמר ה' אלקינו, דרכם של הגוים לוקחים יראתם על כתפיהם ונדמה קרובים להם,

והם רחוקים מפני שלא שומעים באזניהם, אבל מאמר ה' יושב על כסא רם ונשא ושומע תפילתנו בכל עת שאנו מתפללים לפניו ועושה בקשתינו]

כדברי ת"י מבואר גם בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א):

"חֲזְרוּ וּשְׂאֵלוּ אוֹתוֹ: מָהוּ אֵהוּ דְכַתִּיב: (דְּבָרִים ד, ט) "מִי גוֹי גָדוֹל, אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו?... אָמַר לָהֶן: קְרוֹב בְּכָל מִינֵי קְרִיבוּת. דְּאָמַר רַבִּי פִינְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוּן: עֲבוּדָה זָרָה נִרְאִית קְרוֹבָה, וְאִינְהָ אֵלָא רְחוּקָה. מָה טַעְמָא? (ישעיה מו, ט) "יִשְׂאָהוּ עַל כְּתָף יִסְבְּלוּהוּ, וְיִנְיָחוּהוּ תַחְתָּיו וְיַעֲמֵד, מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ, אָף יִצְעַק אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה, מִצָּרְתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנּוּ". סוּף דְּבַר, אֵלֹהֵי עַמּוֹ בְּבֵית, וְהוּא צוֹעֵק עַד שְׂמִיזוֹת, וְלֹא יִשְׁמַע וְלֹא יוֹשִׁיעַ מִצָּרְתוֹ. אֲבָל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא נִרְאֶה רְחוּק, וְאִין קְרוֹב מִמֶּנּוּ. דְּאָמַר רַבִּי לִוִּי: מוֹ הָאֲרָץ וְעַד לְרְקִיעַ, מִהֲלַךְ חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְעָבִיו שָׁל רְקִיעַ, מִהֲלַךְ חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּמִרְקִיעַ לְרְקִיעַ, מִהֲלַךְ חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה... וְאָדָם נִכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְעוֹמֵד אַחוֹרֵי הָעַמּוּד וּמִתְפַּלֵּל בְּלִחְיָשָׁה, וְהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאֲזִין אֶת תְּפִלָּתוֹ".

יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב • האם טבילת עזרא היא מצווה דאורייתא?

(דברים ד, י) יום אשר עמדת לפני יי אלהיך בחרב באמר יי אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בנייהם ילמדון:

האם פסוק זה הוא המשך של הפסוק הקודם 'פן תשכח את הדברים אשר ראוי עיניך' או שפסוק זה מצווה על ענין אחר שהיה במעמד הר סיני?

ברש"י ובמפרשים פירשו כולם שפסוק זה המשך של הפסוק הקודם שנצטוונו לזכור את

מעמד הר סיני, ובפסוק זה מתואר מהו 'אשר ראו עיניך' - 'יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב'.

אמנם בת"י מפרש את הפסוק באופן אחר:

וְתִדְבֹּן גְרָמִיכוֹן בְּמַעֲסָקְכוֹן בָּהּ הִי כְיוּמָא דְקָמְתוֹן קָדָם יי אֱלֹהִיכוֹן
בְּחֹרֵב בְּזִמְן דְאָמַר יי לִי כְנוֹשׁ קָדְמִי ית עָמָא וְאַשְׁמִיעִינוּן ית פְּתָגְמִי
דִּילְפִּוֹן לְמִדְחַל מִן קָדְמִי כָּל יוּמָא דְהִינוּן קְיָיִמִין עַל אַרְעָא וְיִת בְּנִיחוּן
יְאֱלִיפִוֹן:

[ותטהרו עצמכם בעסקיכם בה כמו יום שעמדתם לפני ה' אלוקיכם בחורב בזמן
שאמר ה' אלי הקהל לפני את העם]

לדברי ת"י בפסוק זה נצטוונו על הטהרה בעת עסקינו בתורה כיום אשר עמדנו בחורב
בהיותנו טהורים על פי ציווי ה'. (שמות יט, טו)

והנה בגמרא בברכות (כא:): למדו מפסוק זה את הדין שבעל קרי אסור בדברי תורה עד
שיטבול:

"מנין לבעל קרי שאסור בדברי תורה, שנאמר 'והודעתם לבניך ולבני בניך', וסמך ליה 'יום
אשר עמדת' וגו' מה להלן (במעמד הר סיני) בעלי קריין אסורין, אף כאן (בדברי תורה) בעלי קריין
אסורין.

ובת"י כאן נוסף שמלבד האיסור ללמוד קודם שיטהר יש כאן מצווה דאורייתא לטבול כדי
להיטהר.

אמנם מקור דין זה הוא מתקנת עזרא וילפותא זו אינה אלא אסמכתא וכמו שכתבו התוס'
(ב"ק פב: ד"ה אתא). אך מה שת"י מבאר זאת בפשט הכתוב יתכן שהוא כדברי הריטב"א בר"ה
(tו): "שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיד הקב"ה שראוי לעשות כן, אלא שלא קבעו
חובה ומסרו לחכמים" כלומר שהמושג אסמכתא הוא גילוי רצון התורה, וא"כ זה מה שבאה
התורה לומר בסמיכות פסוק זה לפסוק שקדם לו, ולמרות שהאיסור אינו אלא מתקנת
עזרה, מ"מ יש מצוה לטבול מדאורייתא.

וַיֵּשֶׁב בְּגֵיאָ • הגיא היה מקום החטא או מקום התשובה שעשו על החטא?

(דברים ג, כט) וַיֵּשֶׁב בְּגֵיאָ מוֹל בֵּית פְּעוֹר:

מה המשמעות של פסוק זה שנמצא בין תיאור תחנוניו של משה רבנו להיכנס לארץ ישראל, לבין החוקים והמשפטים אשר נצטוו ישראל, לכאורה אין תוכנו מתקשר לא לכאן ולא לכאן?

רש"י עמד בזה ומבאר שהוא המשך של תחנוניו של משה להיכנס לארץ ישראל, ואמר משה לבני ישראל, אתם - למרות שנצמדתם לעבודת כוכבים אעפ"כ אם תשמעו אל החוקים ואל המשפטים - הכל מחול לכם, ואני לא זכיתי שימחל לי.

בת"י פירש באופן אחר:

וַיֵּשֶׁב בְּגֵיאָ פְּעוֹרָא עַל חוּבְיָא דְאִיזְדוּגְנָא לְפִלְחֵי טַעוֹת פְּעוֹר:

[ונחן בגיא בוכים על חטאינו שנזדווגנו לעובדי אליל פעור]

לדברי ת"י הישיבה 'מול בית פעור' היתה בשביל לבכות ולעשות תשובה על חטא פעור, וא"כ פסוק זה מדבר מענין התשובה שהוא עניינו של הפסוק הבא אחריו - 'ואתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך'.

ונמצא שלדברי ת"י מובן שפסוק זה הקדים לדבר מענין התשובה.

יתכן שאף לפירוש ת"י הקשר בין תחנוניו של משה להיכנס לארץ ישראל לבין ענין התשובה שמדובר מפסוק זה ואילך הוא מה שאמרו חז"ל בספרי (והובא ברש"י הנ"ל) שמשה בא לבטאות את ההבדל בינו לבין בני ישראל, שלהם נמחל הכל כשעשו תשובה אך לו לא נמחל, אמנם בפשט הפסוק יש חילוק בין רש"י לת"י וכאמור שלדברי ת"י התשובה מוזכרת כבר בישיבה מול בית פעור ולדברי רש"י בפסוק זה מוזכר רק החטא וב'ועתה ישראל' מתחיל ענין התשובה.

1. ראה באור החיים הקדוש שעמד על תימה זו.

כִּי יִרְאֲתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ • הָאֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְאוּ מֵהָאֵשׁ עֲצֵמָה?

(דברים ה, ה) אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין יְיָ וּבֵינֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לְהַגִּיד לְכֶם אֵת
דְּבַר יְיָ כִּי יִרְאֲתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא עֲלִיתֶם בְּהָר לְאָמֹר:

משמעות הפסוק היא שבני ישראל יראו מהאש עצמה אך מאידך אם מכך יראו מה
תועיל הבקשה ממשה להגיד להם את דבר ה'?

אֲנִי הָיִיתִי קָאִים בֵּין מִימְרָא דְיְיָ וּבֵינֵיכוֹן בְּעֵידְנָא הַהוּא לְמַתְנִיָּא לְכוֹן יַת
פְּתַגְמִיָּא דְיְיָ אַרוּם דְּחִלְתוֹן מִן קָדָם קַל מִימְרָא (נ"א: מן קלפונין דמימרא) דְיְיָ
דְּמִשְׁתַּמַּע מְגוֹ אִישְׁתָּא וְלֹא סְלִיקְתוֹן בְּטוֹרָא פֶּד אָמֹר:

[אני הייתי עומד בין מאמר ה' וביניכם בזמן ההוא לשנות לכם את דברי ה' כי
יראתם מפני קול מאמר (נ"א: מן הקול הנעים של מאמר ה') הנשמע מתוך האש ולא
עליתם בהר כאשר אמר]

בת"י מבואר שאכן בני" לא יראו מן האש עצמה אלא מן הקול הנשמע מתוך האש ולכך
ביקשו ממשה להגיד להם את דבר ה' כי יראו מן קול ה'.

בנוסחה האחרת בת"י נאמר שבני ישראל יראו מן נעימת קול מאמר ה', ונוסף כאן שהדברות
נאמרו בקול נעים וכמפורש בת"י (שמות יט, כ) "והיה קול השופר הולך וחזק מאוד, משה
מדבר ומלפני ה' היה נענה בקול נעים ומשובח, ונעימה מתוקה".

וכך נאמר בגמ' (שבת קה.) שלדעת רבנן, ראשי התיבות של המילה הראשונה בעשרת הדברות,
'אנכי', הם: אמירה נעימה כתיבה יחיבה. כלומר האמירה הנעימה היוצאת מפי הגבורה
נכתבה בלוחות מעצמה. (מהרש"א שם וכדברי תרגום יונתן לקמן - שמות כ, ב).²

מתיקות נעימה זו נשמעה גם כאשר שמע בני ישראל את הדברות מפיו של משה, וכנאמר

2. ב'פירוש יונתן' כ' שתרגום יונתן למד זאת מלשון הפסוק (שמות יט, כ) והאלוהים יעננו "בקול" שמשמעותו "הקול
הידוע" והוא "קול ה' בהדר".

במכילתא:

"ומה ת"ל משה ידבר, אלא מלמד שנתן הקב"ה כח וגבורה במשה,
והיה הקב"ה מסייעו בקולו, ובנעימה שהיה משה שומע, בו היה
משמיע את ישראל, לכך נאמר משה ידבר והאלהים יענגו בקול".
(מכילתא שמות יט, כ)

וראה מה שהרחבנו בנושא זה בגיליון חג השבועות.

וּיְכַתְּבֶם עַל שְׁנֵי לַחַת אַבְנִים • כִּיצַד נִכְתְּבוּ הַדְּבָרוֹת עַל הַלּוּחוֹת?

(דברים ה, יט) אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יי אֵל כָּל קְהֵלְכֶם בְּהַר מְתוֹךְ
הָאֵשׁ הָעֵנָן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יִסָּף וּיְכַתְּבֶם עַל שְׁנֵי לַחַת אַבְנִים
וַיִּתְּנֵם אֵלַי:

האם הלוחות ירדו מן השמים חקוקות בדברות, או שהם נחקקו בהם לאחר אמירתן?

יֵת פְּתֻגְמֵיָא הָאֵלִין מְלִיל יי עִם כָּל קְהֵלְכוֹן בְּטוֹרָא מְגוֹ אִישְׁתָּא עֲנָנָא
וְאִמִּיטָתָא קַל רַב דִּלָּא פְּסִיק וְהָוָה קַל דִּבְיָרָא מְתַפְתִּיב עַל תְּרִין לוּחֵי
מְרַמִּירִין וַיְהִינֹן לִי:

[את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש והענן קול גדול שלא
הפסיק, והיה קול הדבור נכתב על שני לוחות שיש³]

בת"י מבואר שהלוחות לא ירדו חקוקות כדיברות אלא נחקקו באמצעות הדיברות עצמן.
וכמו שאמרו במדרש:

3. צ"ע מדברי ת"י לעיל ד, יג שהלוחות היו עשויות מאבן ספירין.

"אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה שָׁנָה לִי רַבִּי חֲלָבוֹ, הַדְּבִיר עֲצָמוֹ הָיָה נְחֻקָּק מֵאֲלֹוֹי,
וְכָשָׁהוּא נְחֻקָּק הוֹלֵךְ קוֹלוֹ מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: קוֹל ה'
חֲצֵב לְהַבּוֹת אֵשׁ". (שה"ש רבה א, ב)

כך גם ביאר המהרש"א (שבת קה.- הובא לעיל לענין הנעימה) את דעת רבנן הסוברים ש'אנכי'
ראשי תיבות: אמירה נעימה כתיבה יהיבה. (הובאו בגמ' שבת קה.)

וכוונת דבריהם ביאר המהרש"א, היא להרחיק את ההגשמה הנדמית מלשון הכתוב: (שמות
לא, יח) "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כָּכֹל וְלִדְבַר אֱתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן פְּתוּבִים בְּאֶצְבָּע
אֱלֹהִים" שמשמע שהלוחות נכתבו כביכול 'באצבעו' של הקב"ה, ולעולם מקרא זה נכתב רק
כדי לסבר את האוזן אך אופן כתיבת הלוחות היה באמצעות 'האמירה הנעימה היוצאת מפי
הגבורה שהיא נכתבה בלוחות מעצמה'. כדברי תרגום יונתן.

ביתר פרטות מבואר הדבר בת"י בפרשת יתרו (שמות כ, ב):

"דיברה ראשונה כאשר היתה יוצאת מפה קודשו יהי שמו מבורך, כזיקים
וכברקים וכשלהבות אש, לפיד אש מימינו ולפיד אש משמאלו פורח וטס באויר
השמים, וחוזר ונראה על מחנות ישראל, וחוזר ונחקק על לוחות הברית שהיו
נתונים בכף ידיו של משה ומתהפך בהם מצד לצד..."

וראה מה שהארכנו בדברי ת"י אלו בגיליון פרשת יתרו ובגיליון חג השבועות.

לא תרצח • באיזה אופן נאמרו חמשת הדברות של בנ"א לחבירו?

(דברים ה, יז - יט) לא תרצח: ולא תנאף: ולא תגנב: ולא תענה
ברעה עד שוא: ולא תתאוה בית רעה שדהו ועבדו ואמתו שורו
וחמרו וכל אשר לרעה:

האם הלאו הוא ציווי לכל אחד שיזהר מלעשות בעצמו מעשים אלו? או שמא טמון
בלאו זה אזהרה רחבה יותר?

תרגום יונתן כאן וכן בדברות הראשונות (שמות כ, יג) מפרט בכל דברה ודברה מחמשת הדברות של בנ"א לחבירו, אזהרה בנוסח המזהיר מלעבור את העבירה, ומלהתחבר או להשתתף עם עושיה, כדי שלא יקומו הבנים וילמדו לעשות כך מהאבות, ובכל עבירה ועבירה מפרט תרגום יונתן את החורבן הבא לעולם מעוון זה⁴. ולדוגמא הבאנו את תרגומו על 'לא תרצח':

לא תרצח - עמי פני ישראל לא תהוון קטולין לא חבירין ולא שותפין עם קטולין ולא יתחמי בכנשתהון דישראל עם קטולין ולא יקומו פניכון מן בתריכון וילפון לחוד הינון למחוי עם קטולין ארום בחובי קטוליא חרבא נפיק על עלמא:

[עמי בני ישראל לא תהיו רוצחים, לא חברים ולא שותפים עם רוצחים, ולא יראה בכנסיותיהם של ישראל עם רוצחים, שלא יקומו בניכם אחריכם וילמדו גם הם להיות עם רוצחים. כי בעוונות הרוצחים חרב באה לעולם].

וכן בכל חמשת הדיברות של בן אדם לחבירו מוסיף תרגום יונתן אותן אזהרות, מלבד שלא יעשו את מעשי ההשחתה בעצמם, שלא יתחברו ולא ישתתפו ולא יתראו בחברת אלו האנשים, בכדי שהבנים לא ילמדו אלו ההשחתות מהאבות. ודבר זה אומר דרשני.

בנושא כלי יהונתן ביאר זאת שעבירות אלו שכולם שחיתות של בנ"א לחבירו הן עפ"י רוב נעשות ע"י התחברות עם חברה רעה, ואלמלא כן יתכן שלא היו נעשות.

4. להלן פירוט החורבנות הבאים מחמת חמשת הלאוים של בנ"א לחבירו - שהובאו בתרגום יונתן: **בעוון רציחה חרב באה לעולם** - מידה כנגד מידה. ובתנא דבי אליהו (רבא פכ"ו): "לא תרצח אם קיימתם אתם אותו, נתקיים בכם: 'זחרב לא תעבור בארצכם', עכשיו שעברתם עליו נתקיים בכם: 'זהריקותי אחריכם חרב'". **בעוון הנואפים דבר יוצא על העולם** - כדאיתא במדרש (ב"ר כו, ה) על דור המבול "בכל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלמוסיה באה לעולם והורגת טובים ורעים".

בעוון הגנבים רעב יוצא על העולם - כדאיתא בשבת לב: בעוון גזל הגובאי עולה, והרעב הווה. (ואע"פ שבסנהדרין פו. פירשו זאת על גונב נפשות, מ"מ עיין באב"ע ובספורנו כאן שדבר הלמד מעניינו אף לגונב ממון).

בעוון עדי שקר העננים מסתלקים ומטר לא יורד ובצורת באה לעולם - כמו שאמרו חז"ל (בסנהדרין כט.). שבשביל מעיד עדות שקר הגשמים נעצרים, ואף אם נתקשרו השמים בעבים להוריד גשמים אין הגשם בא. (עיי"ש ברש"י)

בעוון החמדה המלכות מתגרה בנכסיהם של בני אדם ועשירים נעשים עניים - הוא מידה כנגד מידה שחומדים ממון של הזולת, אף המלכות חומדת את ממוןם.

וגלות באה לעולם - בפסיקתא רבתי (פכ"ד): לא גלו ישראל עד שעברו על הפסוק (מיכה ב, ב) "וחמדו שדות וגזלו בתים ונשאו".

דוגמא לדבר שמעון ולוי שזממו להרוג את יוסף, ויעקב בברכתו אמר להם: (בראשית מט, ה) "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם, כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור" - זה יוסף, ולכך גזר: (שם, ז) "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל", כי ההתחברות והשותפות שלהם גרמו שרצו להרוג את יוסף.

וכן היה בחטא הזנות במעשה זמרי שהשתתפו לזנות ונפלו כ"ד אלפים מישראל. וכן בפילגש בגבעה שהיה שותפות ובגלל אותו מעשה כמעט נשמד שבט מישראל.

ומה שכתב תרגום יונתן 'כדי שלא ילמדו הבנים מאבותיהם', ביאורו כי הבנים אוחזים מעשי אבותיהם. ודוגמא לזה היה אצל אליפז שבא להרוג את יעקב במצות עשיו אביו. ועמלק בנו של אליפז רדף אחרי ישראל ביציאתם מצרים, מפני המריבה של עשיו עם יעקב, (עיין בתרגום יונתן שמות יז, ח).

ומתבאר מהתרגום יונתן שאלו הדברות לא די במה שהאדם הפרטי ימנע מלעשות כן אלא הן מקיפות גם את הדורות הבאים, שעל האדם מוטל שאף בניו לא יחטאו בחטאים אלו, ולכל אחד ואחד אחריות שלא יבוא מצב שיווצר חלילה עם רוצחים ועם גנבים וכו'. ומאידך שמירת אלו הציוויים בכוחה להציל את העם מרעות רבות: חרב, דבר, רעב, בצורת, עניות וגלות.

כִּי יִדְבֹר אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וְחָי • איזה 'אדם' יכול לדבר עם ה' ולחיות?

(דברים ה, כא) וַתֹּאמְרוּ הֵן הִרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלוֹ וְאֶת קְלוֹ שְׁמֵעֵנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רְאִינוּ כִּי יִדְבֹר אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וְחָי:

מחד אמרו בני ישראל: "היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי" - כלומר אפשרי הדבר לדבר עם ה' ולחיות. ומאידך המשיכו ואמרו (בפסוק הבא ולאחריו) "כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמנו ויחי", הלא כעת אמרו שאפשרי הדבר לדבר עם ה' ולחיות?

על קושיא זו עמדו רבים מהמפרשים, ביניהם הגר"א בספרו 'אדרת אליהו', וביאר הגר"א שבנ"י דיברו כאן על הדרגה הגבוהה מתוך ה' הדרגות שיש באדם והם: אדם, בן אדם, איש, גבר, אנוש. אכן בדרגת 'אדם' כמו שהיו בני ישראל במעד הר סיני לאחר ג' ימים שפרשו מכל העניינים, יכול לדבר עם ה' ולחיות, אך 'מי כל בשר אשר שמע קול אלוקים' - הכוונה איזה אדם - בשר יכול להיות פרוש כל ימיו כדי להיות בדרגה זו לשמוע ולסבול מאמר ה', ולכן אמרו למשה רבנו 'קרב אתה ושמע' כי משה נשאר פרוש כל ימיו וכמו שתרגם יונתן על הפסוק לקמן (דברים ה, כה) 'ואתה פה עמוד עמדי' - 'ואתה פרוש מאשתך, מפני שבסנהדרין של מעלה אתה עומד עמדי'.

בת"י ישנה תוספת המבארת ענין זה:

וְאָמְרֵתוֹן הָא אַחְמִי יְתוֹן מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵנָא יֵת שְׂכִינַת יְקָרִיָּה וְיֵת רְבוּת
תוֹשְׁבְתֵיהּ וְיֵת קַל מִימְרֵיהּ שְׂמַעְנָא מְגוֹ אִישְׁתָּא יוֹמָא הֲדִין חֲמִינָא
אַרוֹם מְמַלְל יֵי עִם פִּר נֶשׁ דְּרוּחַ קְדִישָׁא בֵּיהּ וּמְתַקְנֵיהּ:

[ותאמרו הן הראנו מאמר ה' אלוקינו את שכינת כבודו ואת גודל שבחו ואת קול
מאמרו שמענו מתוך האש, היום הזה ראינו כי מדבר ה' את האדם שרוח הקודש
בו וחי]

מבואר בת"י שהיום הזה ראו בני ישראל כי ידבר ה' עם אדם שיש בו רוח הקודש, וממילא מובן מה שאמרו 'כי מי כל בשר' דהיינו אדם פשוט בלי רוה"ק וודאי שלא יוכל לדבר עם ה' ולחיות.

ויש לידע כלפי מי אמורים דברי בני ישראל שהיום הזה ראו כי ידבר ה' עם 'האדם אשר יש בו רוח הקודש'?

בדבר זה נאמרו ב' פירושים, פירוש א' - על בני ישראל עצמם - שבמעמד הר סיני נכנסה בהם רוח הקודש ולכן יכלו לשמוע את דבר ה' ולחיות.

כך פירש בעל המעבר יבק בדברי ת"י (נדפס בספר דרשות הרב בעל מעבר יבק בדרוש לחג השבועות) וז"ל: "שעל ידי אנכי ולא יהיה לך נעקר מהם רוח הטומאה ונכנס בקרבם רוח הקודש ולשעה היה ראוי אותו רוח הקודש וחיותו ועקירת היצר הרע אבל לא שתתמיד להם".

פירוש ב' - כלפי משה רבנו שהיה תמיד במצב של רוח הקודש והוא שמע את כל הדברות

כולם מפי הגבורה. והוא 'האדם'⁵ אשר בו רוח הקודש.

כך פירש הברכת אברהם והביא כמה ספרים שפירשו כך ויש לזה סמך מהמדרש הגדול עיי"ש.

שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל • מדוע חשש יעקב אבינו שמא יש פסול בזרעו?

(דברים ו, ד) שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

מי אמר פסוק זה? ועל רקע מה נאמר פסוק זה?

בגמרא בפסחים (נו.) מבואר שפסוק זה אינו חלק מדברי משה לבני ישראל, אלא נאמר על ידי בני יעקב בשעה שאסף אותם אליו לפני מותו, וביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה ולכן חשש שמא יש בזרעו פסול.

כך מבואר גם בתרגום יונתן כאן:

והוּהוּ פִּינּוֹן דְּמָטָא זִימְנִיָּה דִּיעֲקֵב אָבוֹנָן לְמִתְפַּנְשָׁא מְגוּ עֲלָמָא הָוָה
מִסְתְּפִי דְלָמָא אֵית בְּבִנּוֹי פְּסוּלָא קָרָא יְתִהוּן וְשִׁיִּלִּינוּן דְּלָמָא אֵית
בְּלִפְכוֹן עֲקָמְנוּתָא אֲתִיבוּ בְּלִהוּן כְּחִדָּא וְאָמְרוּ לִיה שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל אָבוֹנָן
יְיָ אֱלֹהֵנָּא יְיָ חֵד, עָנִי יַעֲקֹב וְאָמַר בְּרִידָּ שׁוּם יִקְרִיָּה לְעֲלָמֵי עֲלָמִין:

[ויהי כאשר הגיע זמנו של יעקב אבינו להאסף מתוך העולם היה מפחד אולי יש בבניו פסול, קרא אותם ושאלם אולי יש בלבכם עקמימות, השיבו כולם כאחד ואמרו לו, שמע ישראל אבינו ה' אלוקינו ה' אחד, ענה יעקב ואמר, ברוך שם כבוד מלכותו לעולמי לעולמי] (עולמים)

5. כדאיאתא בגמ': (חולין קלט:). שמשו נרמזו בפסוק (בראשית ו, ג) 'לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר, והיו ימיו מאה ועשרים שנה', בשג"ם בגימטריא משה.

הרקע לחשש זה מבואר בתרגום ירושלמי כאן:

”כיון שהגיע קיצו של יעקב להסתלק מן העולם קרא לשנים עשר בניו והעמיד אותם סביב סביב למיטתו, ענה אבינו יעקב ואמר להם שמא לעבודה זרה שהיה תרח אבי אברהם עובד אתם עובדים? או שמא לעבודה זרה שהיה לבן אחי אמא עובד אתם עובדים ענו שנים עשר השבטים כאחד בלב שלם ואמרו שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד (ענה יעקב ואמר) יהא שמייה רבא מברך לעלם.”

מבואר שיעקב חשש מכיון שאצל אברהם לא היתה מיטתו שלימה שיצא ממנו ישמעאל וזה בגלל זקנו תרח שהיה עובד ע"ז, וכן אצל יצחק יצא ממנו עשיו ויתכן שזה בגלל שרוב בנים דומין לאחי האם ולכן עשיו היה דומה ללבן, ולכן רצה לדעת אם מיטתו שלמה שאין בהם יוצאי דופן כמו אצל אברהם יצחק ויעקב, וכיון שאין אדם מוכיח את בניו אלא סמוך למיתתו הוכיח אותם עכשיו להיווכח שהם כולם שלמים באמונה. (נו"כ יהונתן)

בְּשַׁבְּתָךְ בְּבֵיתְךָ • והאם יש מצוה על האב ללמוד עם חתנו השרוי בביתו?

(דברים ו, ז) וְשִׁנְתֶם לְבַנְיָהּ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשַׁבְּתָךְ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתֶּךָ בְּדַרְךָ
וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ:

האם חתן פטור מקריאת שמע?

וְתִגְמְרִינוּן לְבָנָהּ וְתִהְיֶינָהּ הַגִּיז בְּהוֹן בְּמוֹתְבִיכוֹן בְּבֵיתִיכוֹן בְּזִמְן מֵיעֶסוּקְכוֹן
בְּחִיתוֹנְכוֹן וּבְמִיחְכוֹן בְּאוֹרְחִיכוֹן וּבְפִנְיָא סְמִידָה לְמִשְׁפְּבִיכוֹן וּבְצַפְרָא
סְמִידָה לְמִקְמִיכוֹן:

[ותלמדום לבניך ותהיו הוגים בהם בשבתכם בבתיכם בעת עסקכם בחתונתכם
ובלכתכם בדרכיכם ובערב סמוך לשכיבתכם ובבוקר סמוך לקומכם.]

בת"י מבואר (כאן ובעוד מקומות) שחתן אינו פטור מקריאת שמע וזהו חלק מהציווי של

'בשבתך בביתך' וזה דלא כנאמר במשנה (ברכות טז.) שחתן פטור מקריאת שמע ובגמ' (שם) התפרש שחתן התמעט מ'בלכתך בדרך'⁶ - פרט לחתן.

אכן בגמ' (סוכה כה:) יש מ"ד שחתן חייב בקריאת שמע: "ת"ר חתן והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש".

והנה בפ"י יונתן פירש שדברי הת"י אמורים כלפי השושבינים העוסקים עם החתן אך החתן עצמו פטור. ובזה רצה לישב את דברי ת"י בפרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יט) ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך, מתרגם 'במתביכון עם חיתונכון' - ולכאור' כוונתו לומר שיש מצוה לאב ללמוד עם חתנו היושב בביתו, והוא חידוש, אך הפ"י יונתן ביאר שהכוונה לשושבינים שגם בעת עסקם עם החתן מחויבים בתלמוד תורה.

כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵךְ מֵאַחֲרֵי • מִיְהוּ הַמְּסִיר?

(דברים ז, ד) כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵךְ מֵאַחֲרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף יְיָ בְּכֶם וְהִשְׁמִידָךְ מֵהָר:

מִיְהוּ הַמְּסִיר וְעַל אִיזָה סוּג הַסֵּרָה מְדַבֵּר הַפְּסוּק?

רש"י מפרש את דברי הגמ' (קידושין סח:) שהכתוב מדבר על כותי שישא את בת ישראל והוא יסיר את בנו (שהוא יהודי) מאחרי ה'. ומכאן למדו שבאופן אחר שישא נוסא כותית אין בנו קרוי 'בנך'.

ת"י מבאר באופן אחר:

אֲרוּם יִטְעֵיין בְּנִתְיָהוּן יֵת בְּנִיכּוֹן מִן בְּתֵר פּוּלְחָנֵי וְיִפְלְחוּן לְטַעוֹת עַמְמֵיָא
וְיִתְקוּף רִוּגָא דֵיין בְּכוֹן וְיִשְׁצִינְכוֹן בְּסֵרְהוּבֵיָא:

6. ראה בתוס' שם שהביאו גירסא שהחתן התמעט מ'בשבתך', והיינו ההיפך הגמור מת"י. וראה בביאור יונתן שהביאו גירסא אחרת בת"י "ולא בזמן מיעסוקכון בחיתונכון" וא"כ ת"י הוא הגירסא המובאת בתוס', ודברי ת"י עולים בקנה אחד עם דברי הגמ'. ולכאור' קצת תמוה לומר שנפל אותו שיבוש בכמה מקומות בת"י.

[כי יסירו בנותיהם את בניכם מאחר עבודתי ויעבדו לטעות העמים וחרה אף ה'
בכם והשמידכם מהר]

לדברי ת"י הפסוק מדבר על אופן של נישואי ישראל לכותית שהאשה היא תסיר את בעלה
מאחרי עבודת ה'. וכאילו נאמר בפסוק 'כי תסיר'.

כאופן זה המבואר בת"י של נישואי כותית עם ישראל פירש גם ר"ת המובא בתוס' (קידושין
סה:): הנחלק על רש"י שם, אמנם לדבריו המסיר הוא החותן ובזה מיושב הלשון 'כי יסיר' (ולא
כי תסיר).

